

Nynorsk ordval i studentoppgåver

Om ”pengeetterspørselsens inntektsfølsomheit” og andre nøtter for nynorskstudenten

Jan Olav Fretland

Innleiing

Nynorsk er eit ungt skriftspråk, med ein ung fagspråkstradisjon. For tilhengja-rane av det nye skriftspråket vart det viktig å etablera eit fagspråk på sentrale område. Alt på 1920- og 1930-talet kom det omfattande forsøk på å etablera ein fast juridisk og militær terminologi (Gjelsvik 1929, Os 1941 m.fl.). Det har likevel ikkje vore noko systematisk og fullstendig terminologiarbeid, det er eldsjelene på ulike fagområde som har gjort arbeidet. Ser me gjennom oversikter i dag (Dysvik 2009, 2011), finn me at det er komme ut nokre få større ordbøker dei siste 30 åra for fag som landbruk, medisin, juss og offentleg administrasjon. I tillegg finst det mindre studenthefte som tek opp til dømes mediefag, samfunnsøkonomi (Hjelmbrekke 2008) med fleire. Vidare har Språkrådet dei siste 30-40 åra vore med og arbeidd fram viktig terminologi-litteratur (i stor mon i samarbeid med RTT), der det finst alternativ på både nynorsk og bokmål.

Det finst lite av oversikter over kor utbreidde desse bøkene er som pensum eller tilrådd litteratur på ulike institusjonar. Me veit at Audun Øyri si *Medisinsk ordbok* kom i åttande utgåve på Samlaget i 2007, og er innarbeidd blant medisi-narane. *Norsk dataordbok* kom i sjette reviderte utgåve i 1997 og har vore med og etablert eit norsk dataspråk: Til dømes vart dei einerådande termene *hard-ware* og *software* etter kvart bytte ut med *maskinvare* og *programvare*. Språkrådet hadde fram til få år sidan ansvaret for å godkjenna språket i lærebøkene, og dermed kunne òg nye, norske termar først inn i skulebøkene i grunnskule og vidaregåande skule. På heilt spesielle fagområde har ein sett at enkeltpersonar har vore tunge nok til å definera nynorsk som det leiande norske fagspråket. Eg tenkjer på til dømes fysikkprofessoren Kristian Fossheim, spesialist på superleiarysikk og -teknikk, og filosofiprofessor Hans Skjervheim, som er

vidt kjend for systemkritikken sin av positivismen, marxismen og nyliberalistisk refor-misme.

Det er rimeleg å gå ut frå at på mange fagområde er det lite merksemd om å utvikla eigen fagterminologi på nynorsk. Omsynet til å formidla faget, og omsy-net til å bruka kjende og relevante ord fører ofte til at bokmål, og endå meir engelsk, blir valt i mange samanhengar. (Sjå til dømes Schwach 2004.) Slike synspunkt går òg fram av ei spørjeundersøking som eg refererer til seinare i artikkelen, med utgangspunkt i materialet som blir drøft i artikkelen.

Ei eiga avgrensa nasjonal purismeform i nynorsk har vore knytt til bruken av affiksa *an-*, *be-*, *-heit*, *-else* og nokre til. Desse affiksa var komne inn i norsk frå dansk og tysk og var av språkpolitiske grunnar rekna for eit sterkare trugsmål mot nynorsk enn andre (Lauvhjell 1983). Johan Myking¹ omtalar dette som ein selektiv purisme. Etter lange diskusjonar på 1980- og 90-talet (sjå til dømes Breivega 1995, Byberg 1995, Venås 1995) vedtok Norsk språkråd i 1999 nye retningslinjer for denne selektive purismen (Språkrådet 2010 b), der hovud-prinsippet var, og er, ei oppmjuking av den linja som hadde rådd i nynorsken fram til då. (Sjå til dømes Fretland 2007.) Språkrådet har i dag fleire nettsider som tek opp normeringa av *an-*, *be-*, *-heit*, *-else* og andre affiks (Språkrådet 2010 a, b, c, d).

Korleis skriv studentar nynorsk på 2000-talet?

I denne artikkelen legg eg fram ei undersøking av korleis nynorsk-studentar vel ord i fagspråket sitt. Materialet har vore eksamens-oppgåver på bachelornivå i faga samfunnsøkonomi på studiet økonomi og administrasjon og pedagogikk i allmenn- og førskule-lærarutdanningane. Undersøkinga er ei fordjuping i ein større studie som kartlegg språkfeil og/eller brot på vanlege normer for nynorsk språkføring i om lag 20 kategoriar i dei same eksamensoppgåvene. Studien er delvis publisert i Fretland 2006.

Hovudspørsmålet i undersøkinga er:

- Kva ord og skrivemåtar av ord vel studentar med nynorsk hovudmål i fag-tekstane sine? Eg har konsentrert meg mest om val av fagterminologi, men har òg sett meir generelt på ordval

---

¹ Eg refererer her til eit innlegg av Myking på Nynorsk forskarnettverk 23.11.05. Eg har òg hatt tilgang på eit upublisert manus etter innlegget, Noko om nynorsk terminologi.

der det er klåre alternativ mellom tradisjonelle nynorskord og meir bokmålsnære ordformer.

Eg har utleidd nokre oppfølgingsspørsmål:

- Syner materialet ein tydeleg trend i ordval og ordlaging, eller er funna språk-kjande?
- Kva kan seiast om grunnlaget for studentane sine ordval? Her har eg sett på læremiddel/oppgåveformulering, lærarholdningar og nasjonale retningslinjer, særleg med utgangspunkt i det nemnde vedtaket om ordtilfang i Norsk språk-råd frå 1999.

Til slutt i artikkelen drøftar eg kort kva funna kan ha å seia for praktisk språk-didaktikk i høgskulesystemet.

Dokumentanalyse er det metodiske grunnlaget for undersøkinga. Eg har valt ut dei oppgåvene som er skrivne på nynorsk. Ut frå at målforma var valfrie, har eg slutta at dette er studentar med nynorsk som si skriftlege hovudform. Tekstane eg undersøker, er hand-skrivne, og eg har gått gjennom om lag dei fire første sidene av oppgåvene. Ut frå hovudspørsmålet i undersøkinga har eg sett på:

1. val av og skrivemåte på sentrale fagord
2. forholdet mellom tradisjonelle nynorskord og an-be-heit-else-ord, her utvida til *an-, be-, bi-, er-, for-, fore-, ge-, hen-, -heit, -else, -ning*. (For utval av affiks, sjå Nes 1984.)

Med utgangspunkt i 1 og 2 har eg lese gjennom tekstane manuelt og merkt funn etter kvart. Funna er så lagt inn i rekneark i verktøyet Microsoft Excel 2007 og systematisert med hjelp av dette verktøyet.

Studien går ikkje inn i noko stort forskingsfelt i Noreg. Heggelund (1985) og Gerdener (1986) finn på grunnlag av avis-materiale at det synest som språkbrukarane stiller seg relativt fritt til dei offisielle normene (slik ordlistene framstiller dei) når det gjeld enkeltord. Dei meiner likevel at språkbrukarane generelt ønskjer å bevare eit moderat, tradisjonelt ordforråd som markerer nynorsk klart mot bokmål. Lars Vikør (2003a: 76) legg vekt på at purismen i nynorsk vert stadig veikare. Han understrekar likevel: "Men samtidig ser vi at den konsolideringa om eit umarkert nynorsk normsystem, som eg nemnde ovanfor, likevel gir autoritet og oppbakking i bruk til ein god del ord av det slaget som vart stempla som nynorske kunstord, til avløyning for vanlege bokmålsord." Fretland (1977) si undersøking av avisspråk i Sogn peikar mellom anna på at

lesararinnlegga har eit friare forhold til tradisjonelle krav til god nynorsk enn leiarartiklane.

Inndelingsprinsippa eg vel å bruka i arbeidet, byggjer på det nemnde foredraget til Johan Myking (sjå fotnote 1). Eg vil skilja mellom fagord som automatisk får ei anna form på nynorsk, og ord der den selektive purismen slår inn. I dei fleste tilfelle er det grammatiske, ortografiske eller det Myking kallar kognatiske reglar som gjev avvik: *elever/elevar, kaster/kastar, skille/skilje* osv. Den selektive purismen, derimot, syner morfosemantiske avvik. Her er nynorskorda anten i språkleg slekt med bokmål (*verksemd/virksomhet*) eller dei kan vera heilt uavhengige (*tillatelse/løyve*). Myking finn i sitt eige materiale at den selektive purismen kanskje utgjer berre 5 % av samla ordtilfang i ei fagordliste på nynorsk.

Det er gjort mange undersøkingar på bøyning og rettskriving. Randi Johnsen (2009) har laga eit interessant samandrag av fleire undersøkingar. Samla sett ser me ein tendens til at den faktisk brukte nynorsken har det Lars Vikør (2003b) kallar ein midtlinjenormal, altså at det i hovudsak er eit nokså fast utval av lærebokformer som rår grunnen. Former i utkanten av normsystemet, som *i-målet (soli, husi)* på eine sida eller former som *noen, gjør og annen*, har lita utbreiing. Men me kan ikkje ut frå kjend forskning slutta at ein liknande praksis gjeld for ordtilfanget.

Samfunnsøkonomi

Undersøkinga omfattar 43 eksamensoppgåver i makroøkonomi (heretter makro) og 45 oppgåver i mikroøkonomi (mikro) til eksamen våren 2005. Etter ei første gjennomlesing valde eg å gå grundig inn på nokre avgrensa kategoriar. I makro-oppgåvene valde eg desse:

- Kategori 1: ordpara marked/marknad, etterspørsel/etterspurnad og arbeidsledighet/arbeidsløyse.
- Kategori 2: ord med prefiksa *an-, be-, er-, for-, fore-, ge-, hen-* m.fl. i høve til aktuelle avløysingsord (til dømes *forhold/tilhøve, betydning/tyding* osv.) I desse to kategoriane vil ein kunna få utslag av den selektive purismen.

Dei andre kategoriane er knytte opp mot avvik som etter reglane blir genererte automatisk, ut frå ortografiske eller grammatiske reglar:

- Kategori 3 er språkleg form på fem sentrale faguttrykk på *-het*, dømme: *den marginale konsumtilbøyelighet(en)*. Her seier reglane i nynorsk at suffikset er *-heit*, og at *-heit*-ord er hokjønn. Ein kan elles tenkja seg former med alternative suffiks eller heilt alternative former, men det er det ikkje funn av i materialet.
- Kategori 4: *-ing* eller *-ning* i to frekvente ord: *stiging/stigning*, *helling/helning*.
- Kategori 5: vekslinga mellom *-het* og *-heit* i stavemåte og kjønn i alle ord i undersøkinga.

Det er nært samsvar mellom desse kategoriane og kategoriane i mikro:

- Kategori 1: *marked/marknad*, *etterspørsel/etterspurnad*, men her er det ikkje empirisk grunnlag for å ta med *arbeidsledighet/arbeidsløyse*. Eg har teke med *tilbud/tilbod*, som er eit sentralt fagomgrep i desse oppgåvene.
- Kategori 2: ord med prefiksa *an-*, *be-*, *er-*, *for-*, *fore-*, *ge-*, *hen-* *m.fl.* i høve til aktuelle avløyingsord som i makro.
- Kategori 3 er dei to sentrale fagorda *budsjettbetingelse* og *substitumalbetingelse*. Her vil det morfosemantiske alternativet i nynorsk ha grunnordet *-vilkår*
- Kategori 4: *-ing* eller *-ning* i tre frekvente ord: *stiging/stigning*, *helling/helning* og *tilpassing/tilpassing*
- Kategori 5 er som i makro.

Nokre funn:

I makrooppgåvene er det stor spreing i kategori 1:

<i>etterspørsel + marked:</i>	i 7 oppgåver
berre <i>etterspørsel</i>	4
berre <i>marked</i>	5
<i>etterspurnad + marknad</i>	2
<i>etterspørsel + marknad</i>	6
<i>etterspurnad + marked</i>	2
berre <i>etterspurnad</i>	1
berre <i>marknad</i>	5
<i>etterspurnad/-spørsel</i>	1
<i>etterspørsel + marked/marknad</i>	3
<i>marknad + etterspørsel/ etterspurnad</i>	1

<i>arbeidsledighet</i> /-heit	15
<i>arbeidsløyse</i>	17
<i>arbeidsløshet</i>	1
-ledigheit + -løyse	4
-ledighet + -løyse	4
-ledighet + -løshet	1
-ledighet/ -løshet/ -løyse	1

Her er ei klår overvekt av dei bokmålsnære orda *etterspørsel* og *marked*, medan *arbeidsløyse* og *arbeidsledighe(i)t* står om lag likt. Det ser ut til å gje små utslag at *etterspørsel* står i ordlista, medan *marked* ikkje gjer det.

I mikroøkonomi er tendensen noko annleis. Her har heile 30 av oppgåvene berre *etterspurnad* og *marknad*, 7 av oppgåvene har gjennomført *etterspørsel*, *marked* og *tilbud*, medan dei siste 5 har ulike blandingsformer. Tre av oppgåvene hadde ikkje desse orda representerte.

Det som elles er tydeleg, særleg i makro, er vaklinga i ordval og i ortografi. 10 studentar vekslar mellom former i same oppgåve, éin student har til og med fått inn både *arbeidsløshet*, *arbeidsledighet* og *arbeidsløyse* i same oppgåva.

I kategori 2 ser me generelt stor utbreiing av former som er i strid med den selektive purismen. I makro finst ansette 4, antek 4, uansett 6, bety(deleg) 4, bevegelse 8, forutset/forutsetning 11 (ingen føresetnad), erfaringar 5, hensyn (på) 4. I mikro legg eg spesielt merke til at det er 16 oppgåver med bedrift, 1 med verksemd. Andre registreringar: angi 4, forutset(ning) 22, føresetnad 2, forhold 8, tilhøve 0, hensyn (på) 9. Det er ikkje markante forskjellar mellom ord som står i ordlista og andre. Formene forutset og forutsetning, som er svært frek-vente i materialet, står til dømes ikkje i ordlista.

Ordpara *auke/øke/auking/økning* har ei interessant fordeling. I makro finn me stor spreining, *auke/aukar* i 14 oppgåver, *øke*, *øker*, *økt* i 7, blanding i 9 oppgåver. I mikro er det annleis: *auke/aukar* i 27 oppgåver, *øke* i 3, *øke/auke* i 2 oppgåver.

I kategori 3 i makro er desse fem uttrykka undersøkte:

- den marginale konsumtilbøyelighet(en)
- den marginale importtilbøyelighet(en)
- investeringens rentefølsomhet
- pengeetterspørselens inntektsfølsomhet

- pengeetterspørselens rentefølsomhet

I heile 31 av oppgåvene finn eg *-het*-former, i hovudsak som hankjønn. 11 oppgåver har *-heit*, med veksling mellom hankjønn og hokjønn.

I mikro er det heilt eintydig bruk i dei to fagorda på *-betingelse*: Eg finn berre samansetjing med *-vilkår* i éi oppgåve. I mikro har eg dessutan sett på nokre andre ordpar som var frekvente i materialet. Her er resultatet meir positivt for dei tradisjonelle formene:

<i>overskot</i>	14	<i>overskudd</i>	12
<i>eining</i>	16	<i>enhet</i>	6
<i>utleie/utleiing</i>	7	<i>utlede/utledning</i>	6
		<i>utleiing/utlede</i>	1

Kategori 4 gjev svært eintydige funn: I makro er det eitt funn med *helling*, elles berre *helning* og *stigning*, uavhengig av om berre det eine (*stigning*) står i ordlista. Eg har også sett på *virkning* i høve til *verknad*, her er *virkning* eine-rådande. I mikro finn eg 18 *stigning*, 0 *stiging*, 6 *helning* og 1 *helling*. I desse oppgåvene var òg verbal-substantivet av *tilpasse* mykje brukt, med stor variasjon: *tilpasning* 25, *tilpassing* 9, *tilpassning* 5, *tilpassning/-passing* 1, *tilpassing/-pasning* 2. Men her òg dominerer *-ning*-forma, som ikkje står i ordlista.

Kategori 5 har ganske få funn. Her er likevel teikn på vakling i former. Eg finn verkelegheit 1, friheit 1/frihet 1, nyheit 1, stivheit 1, moglegheit 3/ mulighet 1. Men eg finn også leilegheit 1, enhet 1, dyktighet 1, enighet 1, virksomhet 1, lønnsomhet 1. I mikro er fagordet mulighetsområde frekvent, og her finn eg dette varierte resultatet:

<i>mulighet(sområde)</i>	5
<i>muligheit(sområde)</i>	2
<i>moglegheit(sområde)</i>	5
<i>mogelegheit(sområde)</i>	2

Det høyrer med at det berre er *mulighet* av desse formene som ikkje er tillaten i nynorsk.

Materialet syner skribentar som har eit tydeleg avslappa forhold til både den selektive purismen og til regelbundne variasjonar i bøyingsformer og ortografi mellom nynorsk og bokmål. Ein stikkprøve på hankjønn fleirtal i makro syner at dei sentrale fagorda

gjerne får -er: *priser, skatter, sedler, reserver, obligasjoner, forutsetninger, kurser, arbeidsplasser, forskjeller, personer, verdier, kundene, innbyggerne*. I mikro finn me: *isokvanter, faktorer, produktivitet, kombinasjoner, eigenskaper, funksjoner, ressurser, plasser, konstanter, tribuner*. Det er ein klår tendens til at dei bokmålsnære orda blir valde i fagterminologien, og i kanskje halvparten av tilfella også skrivemåten frå bokmål (-heit/-het). Sjølv om det for ein stor del er dei same studentane som tek makro og mikro, syner materialet ein viss forskjell mellom mikro og makro i enkeltfunn: *marked/marknad* og *etterspurnad/etterspørsel* og på ordparet *auke/øke*.

Pedagogikk

Materialet her omfattar i alt 50 eksamensoppgåver (3A 25 oppgåver, 3A D-nett 12 og 3F 13 oppgåver). Tekstane her har ein annan karakter enn dei me finn i samfunnsøkonomien. Medan dei typiske fagorda i økonomi er kvantitative og uttrykkjer presise, målbare storleikar, er pedagogikkorda typisk kvalitative og nærmar seg meir allmennspråket: *læringsstrategiar, elevmedverknad, identitet, einskapsskulen, årssteg, oppseding, personlegdom, tilhøyrslø, tryggleik* osv. Det er òg tydeleg meir innslag av faste frasar frå utdanningspolitikken, som når 9 av studentane brukar *fokusera/fokus*, 12 skriv om *den enkelte/einskilde elev* og 13 om *kvar enkelt/einskild elev*. Men mange av fagorda i denne prosaen har alternative former: dei som fell saman med bokmål og dei som har morfo-semantiske avvik. Eit førsteinntrykk frå tekstane er at det er ganske mange tradisjonelle nynorskord i materialet. Tabellen nedanfor viser funn der tradisjonelle suffiks dominerer:

- skap: *einskapsskule 7, heilskap 12, ulikskap*
- leik: *kjærleik 3, storleik 1*
- semd: *merksemd 5, verksemd*
- nad er representert med 9 oppslag som *busetnad 1, innverknad 3, omgjevnad 3, motsetnad, påverknad 2 samansetnad 2, utsjånad, verknad 3*

Me finn òg ord som *førebu 4* og *føresette 7*.

Men for mange sentrale omgrep er det hard tvikamp om ordvalet:

- *føresetnader 18, forutsetnad 7, forutsetning(ar)16*

- *oppdraging, oppdragelse (også: oppfostre og oppfostring), oppseding 4*
- *dugleik 2, ferdighet 5*
- Det er stor variasjon for bokmålsordet mulighet: *moglegheitane 1, moglegheitane 4, moglegheit 4, mulighet 2, muligheit 1*
- *merksemd 5, oppmerksomhet 1, oppmerksomheit 1*
- *personlegdommen 1, personlegheit 3*
- *tilhøyrsl 3, tilhøyring 1, tilhøyrighet 1, tilhøyrigheit 1, tilhøyrigheit 1*
- *tryggleik 8 + tryggleiksmessig, tryggheita 2, trygghet 3*
- *anerkjennelse 4, an(n)erkjening 2*
- *begrep 8, omgrep 3*
- *begynne 4, byrje 3*
- *følelse 9, kjensle 7*
- *hensyn 6, omsyn 7*
- *tilpasning 3, tilpassing 3*

For somme omgrep står dei bokmålsnære orda sterkt:

- *bety 5, betyding 8*
- *bidra(g) 4*
- *erfara/erfaring 15, røynsle 0*
- *fordel 3, føremon 0*
- *forhold 17, forhald(e) 3, tilhøve 2*
- *uansett 10*
- *tilknytning 2*
- *veiledning 1*

Pedagogikk i lærarutdanninga er eit fag som blir diskutert, ikkje berre av pedagogane sjølve, men òg av politikarar og byråkratar i Utdannings-Noreg. Det kan sjå ut til at dette set spor etter seg, både i form av faste frasar frå diskusjonen, og gjennom ein nokså fast fagterminologi, der spesifikt nynorske ord står vesentleg sterkare enn i økonomitekstane. Påverknaden frå bokmål er likevel sterk, både i fullstendige lån, som *forutsetning, tilpasning, hensyn*, ved at studentane vel det tillatne bokmålsnære alternativet (*erfare, fordel, forhold*) eller at dei lagar 'bastardformer' av typen *forhald, forutsetnad, oppmerksomheit*. Mangelen på konsekvens, frå student til student i same kull og innanfor tekstane til kvar student, tyder

anten på at studentane er svært usikre på kva som er rett nynorsk, eller at dei ikkje legg vekt på språket i oppgåvene sine.

Samstemte svar frå faglærarane

For å finna ut noko meir om kva som ligg til grunn for ordvala til studentane, gjennomførte eg ei mindre spørjeundersøking til faglærarane for dei aktuelle eksamensoppgåvene i samfunnsøkonomi og pedagogikk. 5 av 8 aktuelle lærarar har svart på spørsmåla. Éin er slutta og to har ikkje svart. Eg har sett opp føl-gjande oversikt over svara:

Kva fag underviste du i?

To lærarar på Samfunnsøkonomi og tre på 3 A og 3A D-nett svara. Ingen av lærarane på 3F hadde høve til å svara.

Kva målform er læreboka/lærebøkene på?

Engelsk 1 Norsk bokmål 5 Norsk nynorsk 2

Kva er undervisningsspråket ditt?

Nynorsk 1 Bokmål 0 Bokmålsnær dialekt 1 Nynorsknær dialekt 3

Kva målform skriv du på i faget (støtteark, på nettet osv.)?

Nynorsk 2 Bokmål 3

Får studentane undervisning/rettleiing i å uttrykkja seg skriftleg i faget? Eg lurar her på om de gjev eigne kurs i skrivning, om de rettar språkfeil, om de gjev råd om terminologi osv

Ikkje i det heile 2 Noko rettleiing 3 Mykje rettleiing og respons

Problematiserer du bruken av fagterminologi på nynorsk, bokmål eller engelsk i undervisninga? Eg tenkjer her på om du syner til "kva det heiter" på norsk bok-mål eller nynorsk: Døme: Blir det kommentert om ein skriv pengemarkedet i staden for pengemarknaden på nynorsk?

Eg gjev lite kommentarar av denne typen 4

Eg gjev ein del slike kommentarar 1

Eg gjev systematisk innføring i og respons av dette slaget 0

"Det er ikkje så farleg kva språkform det er på fagorda som studentane brukar!" Kva holdning har du til påstanden over? Du skal velja eitt av fem alternativ

Heilt ueinig 1 Litt ueinig 3 Veit ikkje Litt einig Heilt einig 1

Det er viktig at studentane brukar god nynorsk også i fagterminologien

Heilt ueinig Litt ueinig 2 Veit ikkje Litt einig 3 Heilt einig

Det er betre at studentane brukar eit bokmålsord enn at dei prøver å laga nynorskuttrykk som ikkje er brukte i faglitteraturen

Heilt ueinig Litt ueinig Veit ikkje Litt einig 2 Heilt einig 3

Tillegg: Rettar du språket i studentarbeida?

Eg rettar aldri språket 1 Eg rettar sjeldan språket 4 Eg rettar språket ofte Eg rettar alltid språket

Ein kan etter mitt syn varsamt konkludera slik:

- Studentane møter mest bokmål, både i lærebøker og i skriftleg materiale frå lærarane. Ein lærar peikar på at dei brukar ei god lærebok på nynorsk i mikroøkonomi. Det er òg ei lærebok på nynorsk i pedagogikk.
- Språkleg rettleiing synest ikkje å vera noko viktig tema i desse faga.
- Det er ikkje vanleg å problematisera kva form fagorda skal ha på nynorsk.
- Fleire er ueinige i at det ikkje er så farleg kva målform det er på fagorda studentane brukar, men synspunkta sprikjer. Det er ingen sterke synspunkt på om det er viktig at studentane brukar god nynorsk også i fagterminologien. Og alle er heilt eller litt einige i at det er betre å bruka eit bokmålsord enn å laga ein eigen nynorsk term som ikkje står i faglitteraturen.
- Lærarane rettar sjeldan eller aldri språket. Ein typisk kommentar er slik: "Eg rettar berre språket når det gjeld veiledning av bacheloroppgåver. Når det gjeld innleveringar som arbeidskrav og eksamensvar fokuserer eg berre på innhald."

Teksten i eksamensoppgåvene har òg vore undersøkt i studien. Tekstane i pedagogikk gjev ikkje noka ekstra innsikt. Dei er svært korte og stort sett i samsvar med vanlege normer for nynorsk. I økonomioppgåvene, særleg i mikro, finst mange av formene, også dei avvikande formene, som dominerer i student-svara: *stigning, tilpas(s)ning, utbedra, mengden, utled, overskudd, anta, dan-nelse, undersøkelser, betalingsvillighet*. Men dei mest sentrale orda har den tradisjonelle nynorskforma: *arbeidsløyse, marknad, tilbod*. Her også finst det ein god del 'bokmålsfeil' i ortografi og bøyingsverk.

Selektiv purisme i råda frå Språkrådet?

Eit av underspørsmåla i undersøkinga er knytt til kva nasjonale retningslinjer som finst for ordtilfanget. På eit overordna plan vart det altså gjort eit vedtak i dåverande Norsk språkråd i 1999 som mjuka vesentleg opp den selektive purismen i normeringa av nynorsk. Mellom anna vart det slått fast at ord "som har stor utbreiing i norske dialektar, bør ikkje haldast ute frå nynorske ordlister og ordbøker ..." (Språkrådet 2010 b). Det var likevel ein del avgrensingar til dette hovudprinsippet, som etter mitt syn klårt plasserer normeringa innanfor det ein kan kalla ein varsam selektiv purisme mot dei såkalla anbeheite-orda. Døme:

- Ein tek ikkje opp ord når dei er synonyme med etablerte nynorskord og ligg nær slike ord i bygnad og skrivemåte. Døme: åtvare/ikkje advare
- Ein tek ikkje opp ord med førestavingane an- og be- der nynorsk i same tyding har same ordrota utan den aktuelle førestavinga, eventuelt med etterfølgjande preposisjon. Døme: tvile på/ikkje betvile, nytte/ikkje benytte
- Ord som i nynorsk har etterstavingane -dom, -leik og -skap i allmenn bruk, skal ikkje takast opp med -heit

I ettertid er det laga ulike lister med råd om ordtilfanget på nettsidene til Språk-rådet (Språkrådet 2010 a, b, c, d). Desse listene er lagde til rette for nynorsk-brukarar ut frå dei nye retningslinene. Samstundes ser me at sjølv Språkrådet har visse problem med å leva opp til eigne retningsliner. I den lista som heiter "Fra bokmål til nynorsk" (Språkrådet 2010 d) finn eg med eit raskt oversyn åtte ord som står i listene til Språkrådet over godkjende ord, men som ikkje er nemnde på nynorsksida i "Fra bokmål til nynorsk":

angå – gjelde

antakelig – truleg, venteleg

begeistret – oppglødd (ikkje begeistra)

beherske – meistre

bekrefte – stadfeste

dristighet – djervskap (ikkje dristigheit)

dyktighet – dugleik (ikkje dyktigheit)

gjenta – ta opp att

Eg finn òg 10 døme der det ”uheldige” ordet står i ordlista, men ikkje er nemnt på nynorsksida i ”Fra bokmål til nynorsk”:

anbefale – *tilrå*

avstemning – *røysting*

bebreide – *laste, klandre*

bedervet – *skjemd* (ikkje *bederva*)

bedrøvelig – *trist, sørgjeleg*

begjær – *trå, gir, lyst*

dyrebar – *kjær*

innrømme – *vedgå*

leilighet – *husvære* (ikkje *leilegheit*)

skjønnhet – *venleik* (ikkje *skjønnheit*)

Desse døma syner etter mitt syn to ting: For det første er det framleis noko uklårt korleis reglane frå 1999 skal tolkast. For det andre vil truleg ulike personar framleis ha ulik oppfatning av når eit tradisjonelt nynorskord, særleg på *-dom*, *-skap* og *-leik*, er i allmenn bruk og slik hindrar normering av ei bokmåls-nær form på *-heit*. Dette kan vera ei delforklaring på den usikkerheita og inkonsekvensen som studentane i undersøkinga mi legg for dagen i ordvalet sitt.

Oppsummering

Til hovudspørsmålet i undersøkinga kan det gjevast nokså presise svar: Økonomistudentane, og lærarane deira, skriv svært fritt i høve til retningsliner for nynorsk, krav til sjølvstendig nynorsk fagterminologi osv. Det er svært lite innslag av selektiv purisme i dette materialet, og ein kan ikkje konkludera i samsvar med Gerdener og Heggelund at studentane ønskjer å bevare eit moderat, tradisjonelt ordforråd som markerer nynorsk klart mot bokmål. Det ser vidare ut til at sjølve det nynorske normsystemet taper for fagnormer, jamfør dei mange er-formene som er dokumenterte i hankjønn fleirtal. Samla sett må ein kunna konkludera at språkforma nynorsk er gjeven liten prioritet av økonomi-studentane. I pedagogikkoppgåvene er det noko annleis: Her syner dei viktigaste fagorda ein nynorsk terminologi, der me òg ser tydelege innslag av den selektive purismen. Me finn til dømes heller ikkje utbreiing av *-er* i hankjønn, som i økonomioppgåvene. Men også i desse tekstane er bokmålsformer og

bokmåls-nære former ganske dominerande. Det er vanskeleg å seia at me finn noko midt-lineprinsipp i val av og form på fagorda.

I alle oppgåvesetta finst det ei gjennomgåande usikkerheit, både i val av morfosemantisk form og i skrivemåte. Eg nemner dei mange variantane av fagordet som på bokmål heiter *arbeidsledighet* og bokmålsordet *mulighet* frå allmennspråket. Det er vanskeleg å sjå særlege forskjellar på ordformer som er ordlistefeste og dei som ikkje er det.

I økonomioppgåvene er det ein klar tendens: Studentane skriv med utgangspunkt i ein fagterminologi på bokmål og svært få gjer forsøk på å gjennomføra eit systematisk nynorsk ordval. I pedagogikkoppgåvene ser me tydelegare to tradisjonar som står mot kvarande, konkretisert til dømes gjennom at *forutsetning* og *føresetnad*, *oppdraging*, *oppdragelse* og *oppseding*, *tilpassing* og *tilpasning* har like stor oppslutning. I økonomioppgåvene er til dømes *forutsetning* så å seia einerådande (37 mot 2 *føresetnad*.)

Den vesle spørjeundersøkinga syner gjennomgåande like holdningar mellom lærarane: språk er lite vektlagt, omsynet til det faglege dominerer. Språket i oppgåveformuleringane understrekar det same, her er det likevel empirisk grunnlag berre for å seia noko om økonomioppgåvene.

Dei fastsette reglane frå Språkrådet for endringane i den selektive purismen er ikkje vorte internalisert norm blant desse språkbrukarane. Det er ikkje så rart, all den tid ein finn inkonsekvensar til og med i retningslinjene frå Språkrådet sjølv.

Moglege konsekvensar av funna

Funna i ei slik undersøking gjer det etter mitt syn naturleg å stilla spørsmålet om det har vore lagt for lite vekt på fagspråksterminologi i arbeidet for nynorsk. Den nynorske normtradisjonen har lagt hovudvekt på allmennspråket, på ein selektiv purisme og på den munnlege seiemåten. Det er lite retningsliner for fagspråket: behov for substantivering i omgrepsdanning, i oppstillingar og tabellar, trong for eintydige ord og former, tydeleg markering av kva som er nynorsk fagspråk og så vidare. Me må også kunna slå fast at dette mellom faglærarane ikkje blir rekna som noko viktig tema.

Nynorsk er eit mindretalsspråk i Noreg. Det ser ikkje ut til at det å ha bak-grunn i trygge nynorske skulemiljø åleine er nok til at studentane vel eit konsekvent nynorsk fagspråk. Dette gjeld ikkje

berre for dei få prosentane i fagspråket der nynorsk tradisjonelt har morfosemantiske alternativ til bokmål, men også der det er klåre, systematiske avvik mellom nynorsk og bokmål. Det er likevel interessant å registrera eit døme på avvik frå hovudtrenden: I mikro-oppgåvene, der formene *arbeidsløyse*, *marknad* og *tilbod* er brukte i oppgåve-formuleringa og der dei har ei lærebok på nynorsk, har desse formene ein god del oppslutning. Det kan gje ein liten indikasjon på at med sterkare vekt på og medvit om behovet for nynorsk fagspråk ved institusjonane, vil ein kunna få vesentleg betre resultat enn dei denne studien har dokumentert.

Litteratur

- Breivega, Ola. 1995. Korleis bør nynorsken sjå ut og kvifor? I Fretland og Vikør (red.) 1995, s. 48-55
- Byberg, Jan. 1995. Den smale veg. I Fretland og Vikør (red.) 1995, s. 37-40
- Dysvik, Sylvi. 2009. *Frå spongvegjer til høgfartsbanar. Om nynorsk fagspråk og terminologi i lys av nynorsk fagleksikografi*. Masteroppgåve i nynorsk skriftkultur. Høgskulen i Volda
- Dysvik, Sylvi. 2011. Nynorsk fagleksikografi. I denne rapporten
- Fretland, Jan Olav. 1977. *Avissspråk i Midtre og Indre Sogn*. Hovudoppgåve i nordisk språk. Universitetet i Oslo
- Fretland, Jan Olav. 2006. Du skriv feil, lærar. I Norddal, Anne Steinsvik (red.) *Betre nynorskundervisning*. Skriftserien Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa 2/2006, s. 71-82
- Fretland, Jan Olav. 2007. Aldri har så mange skrive så mykje for så lite...? Om arbeidet med ny rettskriving for nynorsk 1996-2005. I *Å sjå samfunnet gjennom språket. Heidersskrift til Helge Sandøy*. Oslo: Novus, s. 63-71
- Fretland, Jan Olav og Lars S. Vikør (red). 1995. *Korleis bør nynorsken sjå ut?* Oslo: Noregs Mållag
- Gerdener, Wilhelm. 1986. *Der Purismus in Nynorsk. Historische Entwicklung und heutiger Sprachgebrauch*. Münster
- Gjelsvik, Nikolaus. 1929. *Juridisk ordliste: med ei utgreiding um den juridiske stilen*. Oslo 1929.
- Heggelund, Kjell Tørres. 1985. Bruken av ord på an-, be-, -else og –he(i)t i nynorsk. I *Maal og Minne* nr. 3-4, s. 227-248
- Hjelmbrekke, Sigbjørn 2008. *Av studentar, for studentar. Produksjon*

- av små ordlister, dømme frå samfunnsøkonomi i Rapport fra Nordterm 2007 Bergen, Norge 13.–16. juni 2007, s. 94-97
- Johnsen, Randi. 2009. *Rettskrivingsstudiar etter 1980. Ein komparativ analyse av studiar i nynorsk og bokmål*. Masteroppgåve i nordisk didaktikk. Universitetet i Oslo
- Lauvhjell, Arne (red.). 1983. *Heit strid om nynorsk*. Oslo: Samlaget
- Nes, Oddvar. 1984. *Om nokre affiks i nynorsk – mest om -heit*. Nordisk institutt, Universitet i Bergen
- Omdal, Helge og Rune Røsstad (red.). 2003. *Krefter og motkrefter i språknormeringa*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Os, Edvard. 1941. *Militær ordliste. Liste over ord og nemningar i det militære fagmålet. Militær fagmålsordliste*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Schwach, Vera 2004: *Norsk vitenskap – på språklig bortebane? Et pilotprosjekt om språkbruk blant fagsamfunnet av forskere i Norge*. Oslo: NIFUs skriftserie 9/2004
- Språkrådet 2010 a: *Ordtilfang*. I nettkurset nett.no, lasta ned 19.2.2010:
<http://www.sprakrad.no/Tema/Skole/Nynorsk.nett.no/Ordtilfang/>
- Språkrådet 2010 b: *Retningslinjer frå år 2000*. Lasta ned 19.2.2010:
http://www.sprakrad.no/Sprakhjelp/Rettskriving_Ordboeker/Ordtifanget/Retningslinjer/. Også trykt i Norsk språkråd: *Årsmelding 1998*, s. 26-27 og Norsk språkråd: *Årsmelding 2000*, s. 38
- Språkrådet 2010 c: *Ord som kan takast inn i nynorske ordlister*. Lasta ned 19.2.2010:
http://www.sprakrad.no/Sprakhjelp/Rettskriving_Ordboeker/Ordtifanget/Ord_som_kan_takast_inn_i_nyno/
- Språkrådet 2010 d: *Fra bokmål til nynorsk*. Lasta ned 19.2.2010:
http://www.sprakrad.no/Sprakhjelp/Raad/Fra_bokmaal_til_nynorsk/
- Venås, Kjell. 1995. Tankar om norma i nynorsk. I *Norma i nynorsk – Debatt*. Norsk språkråds skrifter 2, s. 37-42
- Vikør, Lars S. 2003a. Standardisering og variasjon i nynorsk, jamført med færøysk og islandsk. I Kristján Árnason (red.): *Útnorður. West Nordic Standardisation and Variation*. Reykjavík: University of Iceland Press, s. 67-79
- Vikør, Lars S. 2003b: Statleg og privat normering i nynorsk. I Omdal og Røsstad (red.), s. 295-305